

Становище

от доц. д-р Живко Ж. Иванов, zhivanov@uni-plovdiv.bg

Филологически факултет, Катедра „История на литературата и сравнително литературознание“, ПУ „Паисий Хилендарски“

за дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор' в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки, професионално направление: 2.1. Филология, Научна специалност: БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА (НОВА И СЪВРЕМЕННА БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА)
Автор: Румен Шивачев; Тема: Бай Ганьо - мит и образ. (Дисертационен труд за присъждане на научната и образователна степен “доктор”)

Дисертацията съдържа кратко въведение „Какво е Бай Ганьо?“, където се поставя рамката на изследването – отказ от персоналистично четене, отказ от традиционни характерологични квалификации и съсредоточаване върху „образ на архетип, продуциращ митологични мотиви“. Фиксирана е ситуацията на преходност и специфична представителност чрез позоваване: поети рисковете по прилагането на този тип анализ и последователно се върви по архетипни прочит на Бай Ганьо.

Изведена е методологията, която задълбочено и функционално работи по-нататък: уместно е направена съществена уговорка, че няма да се извършва просто транспониране в нова методологическа рамка, а ще се проследява една друга цялост – далеч по-значителна, по-мощна и по-пластична по съдържание цялост – цялостта на архетипа.

Предвидена е една очаквана агностичност на категорията, поради факта, че архетипът не може да бъде нито устойчиво постулиран, нито изчерпателно описан и обговорен, по-нататък ще има циклични позовавания на непредставимостта, неуловимостта и подобни: актуално открит за множество разно-дискурсни и разно-аспектни интерпретации.

В резултата на този подход протича едно внимателно подбиране и коментиране на критически гледища, които проникателно са приобщени към идеята на дисертанта за архетиповата същност на образа: например при четенето на Шишманов и Г.Константинов изпъква противопоставянето на „болгарин“ и „булгар“ като ехо на друго противопоставяне – Паисий-Бай Ганьо. Така дисертантът стъпка по стъпка открива „неоспорими свидетелства за архетиповостта на Бай Ганьовия образ“. (Не бих ги нарекъл неоспорими, но при всички случаи са солидни). Завършващата формула на този етап за Бай Ганьовия образ като средоточие на *Дискурса и национален хронотоп, разширяващ своята литературна в мета-литературна персоналност*, обаче, изисква допълнителни аргументи или поне определени пояснения.

Същината на прилаганата архетипова критика се опира върху идеите на Юнг, както и предходни и следходни развития – Платон, Попър, Йоланде Якоби, Фиона Рос; разгърнати са понятия като семантичен покой и семантична йерархия (които после струва ми се не ра-

ботят много усилено в аналитичната част; има една връзка с междувремие, което е фиксирано като зона между робството и свободата; но това междувремие или преходност са твърде условни и трудно определими.)

На това място е направен и кратък преглед на световните архетипови литературни образи, а след заключението, че „образът на Бай Ганьо е безусловно архетипов и представя психичната сянка – както колективната, така и личната“.

В бележка под линия, но и в духа на главата „Археповият образ на Бай Ганьо и митът за него“ се прокарва идеята, че персонажът е „вътрешен, идвайки постоянно **отвътре** по различни **външни** поводи и обстоятелства“. В тази част анализът води към важно заключение, което е отчасти отговор за вездесъщата природа и безсмъртната природа на образа: „Той затова е -тип (величина, усредняваща определени характеристики) и архе- (винаги предхождащ определено настояще). [...] Съзнаването на Бай Ганьо/вското/ не свършва, защото съдържанието му не може да се комплицира и задържи в съзнанието, а като забравяно отива под прага му – в несъзнаването, откъдето той се появява отново в различни форми на поведение и лица, от една страна. Появява се, именно защото на по-дълбоко ниво тяхната душевност е индикативна с неговата. Така тя го повтаря, независимо че знае за него и го осъжда.“

Разгледаната специфика при Иван Шишманов и Г.Константинов най-силно приближава концептуалната мрежа на дисертацията към литературно-критическата история на текста Бай Ганьо. Докато триадата Паисий-юродът-Бай Ганьо, посредством която е изграден първият възглед на Шишманов, е положена върху по-широка и хоризонтална основа, то във втория опозицията Ал. Константинов-Бай Ганьо я стеснява и задълбочава.

Водещата идея на дисертанта се прилага в прочита на Шишманов: „вземете опакото на бай Ганя и ще имате Алека“ - психологическата сянка, която Юнг формулира като нещото, което човек не иска да бъде.

Трябва да бъде уважено това изследване на дисертанта, заради методологическия риск, който поема съзнателно и отстоява без някакво драматично отстъпление, заради критическата добросъвестност, заради признаването на авторитетни разноречия. Този текст е плътен и солиден, навлиза в дълбоки води и изисква максимални усилия, неговото битие няма да е лесно като възприемане, но съм сигурен в неговата полезност като стимулираща гледна точка.

Препоръки: изложението създава известни проблеми с четивността, но характерът на коментиранияте източници не предполага лесно справяне с този проблем; има термини със съмнителна адекватност, има набързо построени едри и широки обобщения или припярени и бегли коментари на важни и общи въпроси. Като цяло обаче искам да отбележа езиковата прецизност и владеенето на интердисциплинарни научни апарати, стилового равновесие и логичната подреденост на дисертацията.

Личният принос на докторанта в представения дисертационен труд е безспорен. Позицията при коментирането на специфичната научна проблематика е изградена в диалог с редица български и чужди, нови и класически интерпретаторски постановки. Заедно с това текстът намира своя литературоведска пролука в наситеното критическо пространство около Бай Ганьо, осъществява продуктивно усилие да се надгради и преосмисли постигнатото до момента, да се добави още една (но просто една, а съществена) гледна точка при разноречивото четене и разбиране на проблематичния българин. Текстът демонстрира и личностен стил на мислене, изразяване, писане - достоверен документ е на една напълно изградена самоличност на изследовател хуманитарист.

Преди да познавам Румен Шивачев като дисертант, бях впечатлен от едни негови ранни текстове за Бай Ганьо, които съответно намериха място като цитирани в моя хабилитационен труд от 1998 г. Контактите ми с дисертанта бяха в режима на обмен на мнения, становища и дори несъгласия в опита да се дискутира необхватния български сюжет „Бай Ганьо“. При цялата си брутална категоричност на персонажа познаването и навлизането в тайните на неговата душа възпитава у изследователя толерантност и постепенно нарастващо уважение към други тези и идеи за неговата същност. Румен Шивачев, мога да твърдя, допринася за това възпитано посрещане на разнообразни разноречивости по темата Бай Ганьо. Едно нещо силно ме впечатляваше: реторичната страст при собствената аргументация не се превръща в присвояване на единствената истина по въпроса. Румен Шивачев е онова, което в моята представа е класически изграденият талантлив литератор – не само инструментално и административно свързан с литературата, а с овладяна енергичност посветен и вживян в литературата.

Като имам предвид качествата и приносите на представената за защита работа, давам категорично своята *положителна оценка* за дисертационния труд и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен 'доктор'* на Румен Радков Шивачев в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, докторска програма Българска литература.

Пловдив, 7-5-2016

Живко Иванов